

Socialvårdens mål och metoder

Axel Gisslén

I utredningsarbetet om integration av socialvården i Stockholm har en diskussionspromemoria presenterats, som behandlar socialvårdens mål och metoder. Den är utarbetad av kansliet vid Socialvårdens planeringskommitté i staden med kanslichefen Bertil Bagger-Sjöbäck i spetsen. Det är en ambitiös skrift, där viktiga sidor av den sociala situationen i dagens Sverige tas fram till skärskådan, framhåller i nedanstående recension planeringschef Axel Gisslén.

Inom ramen för utredningsarbetet om integration av socialvården i Stockholm presenterade planeringskommitténs kansli i oktober 1971 "ett underlag för diskussion om målfrågorna". Det är en ambitiös skrift, där viktiga sidor av den sociala situationen i dagens Sverige tas fram till skärskådan och där socialvårdens förutsättningar att göra något åt denna situation rannsakas. Resultatet torde vara nedslående för den, som eventuellt har menat att det finns enkla lösningar på de sociala problemen. Likaså för den, som ser det sociala välfärdsverket som i stort sett fullkomligt; i behov av litet silverputs bara. I "socialvårdens mål och metoder" är det inte ytfinishen som granskas. Det är strukturen därunder, som analyseras: Den faktiska värde- och maktfördelningen i samhället, mekanismerna bakom denna fördelning och socialvårdens egen roll att vårda eller anpassa människorna till rådande struktur.

Med denna ansats är det naturligt att författarna rör sig snabbt fram över stora områden.

Socialvårdens mål och metoder. Socialvårdens planeringskommitté i Stockholm. 181 s.

I de sju första kapitlen granskas grundläggande drag och utvecklingstendenser i samhället. Det gäller bl a urbanisering och arbetsliv, familjens ändrade storlek och funktioner, barnens och de gamlas situation. Därefter behandlas i ytterligare elva kapitel socialvårdens roll och förutsättningar. Några huvudteman är social kontroll, behandlingsmetoder, medverkan i samhällsplaneringen och samspelet med socialvårdens gränsområden. Avsikten är inte att här söka referera den 180 sidor långa skriften. Tre principiellt mycket viktiga frågeställningar skall tas fram. De berör socialvården och de berör samhället i dess helhet. Att de aktualiseras i detta sammanhang visar bredden och uppläggningsen av det refererade arbetet. "...man ser socialvården som en del av det totala samhället, en institution vid sidan av andra och med speciella funktioner..."

Rishtagare och riskbärare
"Bristen på av medborgarna kontrollerade styrningsinstrument kan i ett högindustrialiserat samhälle med dess potentiella utvecklingsmöjligheter i många riktningar snabbt snedvrída utvecklingsför-

loppet till nackdel för stora befolkningsgrupper. Om privata intressen får exploatera utvecklingsförutsättningarna, om folkflertalet inte har tillgång till kunskapsmaterial för att kritiskt bedöma utvecklingens inriktning under ett visst skede och om målen för utvecklingen stannar vid allmänna och sinsemellan motstridiga formuleringar, då är riskerna uppenbara för att många förlorar på förändringarna".

Med ovan citerade rader under rubriken "Teknikens och anhopningens risker" formulerar författarna kort och stringent några av den svenska blandekonomin kärnproblem. Den efterföljande analysen är tyvärr endast fragmentarisk. Det torde emellertid vara en riktig tolkning av författarnas slutsatser att de finner de citerade hypoteserna belagda. De pekar bl a på den välkända "utspärrningen" av äldre men arbetsföra människor ur arbetslivet och den på senaste tiden väsentligt ökade ungdomsarbetslösheten. Som en av förklaringarna till denna utveckling anför inriktningen av produktionen. "Med ganska stor säkerhet kan nu konstateras, att strukturrationaliseringen inte leder till löneutjämning. Däremot

leder den till arbetslöshet, som primärt inte beror på bristen på arbetstillfällen utan på att arbetskraften bor på 'fel' plats, saknar kvalifikationer för och möjlighet att svara mot de nya kraven. Det senare är förklaringen till ansvällningen av omskolningsapparaten, som skall klara denna s k 'teknologiska' arbetslöshet".

Att "folkflertalet inte har tillgång till kunskapsmaterial för att kritiskt bedöma utvecklingens inriktning" torde vara ostridigt. Låginkomstutredningen har påvisat en omfattande politisk fattigdom även på en anspråkslösare nivå. Hur många överblickar utvecklingens inriktning och långsiktiga konsekvenser? Under alla förhållanden kan det konstateras, att samhällsförändringens risktagare och riskbärare är inte identiska. De som fattar besluten och tar riskerna är andra än de som drabbas av riskerna för negativa konsekvenser.

Socialvården som samhällsförändrare

Ett annat viktigt tema är socialvårdens förutsättningar att verkligen göra något åt de sociala problemen och deras grundläggande orsaker i samhället. Författarna uttrycker en kylig skepsis inför storstilade idéer om socialvården som en strukturpåverkande faktor i samhället, om en socialvård, som skall spränga sina "nuvarande gränser och intervensera på de mest skilda samhällsområden". Till grund för denna skepsis ligger två viktiga uppfattningar. Den ena synes vara, att de sociala orättvisorna inte är resultat av några tillfälligheter eller olycksfall i samhället. De sammanhänger med den reella maktstrukturen i samhället. Och i denna maktstruktur kan inte socialvården ingripa. Den andra uppfattningen är att en individs eller en grups

sociala situation inte kan förändras väsentligt genom åtgärder utifrån. "Den mest betänkliga är tron på att man kan förverkliga demokratiska samarbetsformer, bryta isolering, kategorisering och reträtten till den privata sfären, skapa fritidssysselsättningar som inte är flykt, kontakt och aktivitet och annat som vi skulle sätta värde på bara genom reformer för folket. Kvalitativa förändringar eller kvalitativa 'mål' av det slag vi talar om måste grunda sig på de många människornas egna initiativ och vilja". Dessa synpunkter är verkligen värda att begrunda. Kanske lider vi av ett perfektionistiskt drag i vår socialpolitik. Vi uppdagar ett problem. Och genast måste samhället lösa det genom sina resurser och insatser. Denna reflexion uttrycker inte ett låt gå-tänkande, men ett i frågasättande av metoderna för problemlösning.

Här har två centrala tankegångar i "Socialvårdens mål och metoder" antytts. De är, att många av de sociala problemen sammanhänger med att samhällsutvecklingen inte sker genom en demokratisk styrning mot medvetna mål och att socialvården icke kan lösa de grundläggande strukturproblemen. Slutsatsen bör bli densamma av båda tankegångarna. Det räcker inte att reformera socialvården, inte ens socialpolitiken, för att undanröja de sociala missförhållanden socialvården i dag brottas med. Det krävs grundläggande reformer på samhällslivets alla områden. Men socialvården kan aldrig avsvära sig sin viktiga roll i sammanhanget. Den möter symptomen på missförhållandena. Det gäller att tolka dessa symptom inte bara för det individorienterade arbetet. De måste också sättas in i sitt orsakssammanhang och levereras som underlag för de samhällsförändringar, som andra har ansvaret för.

Integriteten i socialarbetarrollen

Skriften har, som framgår av ovanstående, en klart samhällskritisk grundton. Den aktualiserar därmed ett problem, som en i någon mening samhällspåverkande socialvård i växande grad kommer att ställas inför. Vari består tjänstemannarollen? Var går gränserna för socialarbetarens lojalitet och integritet i en roll som "yrkesmässig samhällskritiker" inom ramen för en anställning i samhällets socialvård? Problemet berörs i bilagan "Vem styr förvaltningen".

Mellan medborgarna och deras makthavare finns i allmänhet tjänstemän — som beredare av beslutsunderlag och som verkställare av beslut. Genom dessa båda funktioner utövar tjänstemannen ett mycket stort inflytande på beslutens reella innebörd för medborgarna. Därmed spelar han en politisk roll. Och därmed har han också ett personligt moraliskt ansvar för sitt agerande. Vad innebär detta för socialarbetarrollen i förhållande till förtroendemännen/uppdragsgivarna? Hur långt kan en socialarbetare påräkna skydd för sin integritet och yrkesetik? Vad händer om socialarbetaren vill lägga fram fakta som han finner relevanta, men som makthavarna uppfattar som obekväma? Vad händer om socialarbetaren i offentligt material ställer frågor, som han finner relevanta, men som makthavarna finner det obekvämt att besvara? Vad händer om socialarbetaren framför synpunkter och slutsatser, som logiskt sett ter sig givna utifrån de värderingar beslutsfattarna mera allmänt ger uttryckt åt, men som i sitt konkreta sammanhang uppfattas som obekväma — samtidigt som beslutsfattarna finner det inopportunt att öppet ta avstånd från dem?

Det är självklart, att den of-
fentliga verksamhetens mål skall
bestämmas genom en demo-
kratisk beslutsprocess, där avgöran-
det tillkommer de valda förtro-
endemännen. Det är också själv-
klart, att de tjänstemän, som del-
tar i beslutens tillkomst och verk-
ställande, påverkar beslutens in-
nebörd och konsekvenser. Därför
är det ett ur demokratisk syn-

punkt viktigt krav, att de värde-
ringar, som styr tjänstemannens
bidrag till besluten, blir öppet re-
dovisade. Under den förutsätt-
ningen — eller just därför — är
det lika viktigt att tjänstemannen,
i det här fallet socialarbetaren, åt-
njer integritet i sin yrkesroll.
Alternativet är godtycke och op-
portunism.

Dessa frågor har inte bara aka-

demiskt intresse. Deras handgrip-
liga aktualitet gör sig påmind
varje gång någon sk kontrover-
siell tjänsteman mer eller mindre
diskret försvinner i kulisserna.
När får vi dessa intrikata pro-
blem ordentligt genomlysta och
ståndpunkterna preciserade? För
den framtida socialarbetarrollen
är de fundamentala.

Red: Ingvar Svensson

Yttrande över förslag till YRK-kurser i socialpolitik och socialt arbete

Socialchefsföreningens styrelse
har i ett yttrande över ett för-
slag till yrkesinriktade kurser i
socialpolitik och socialt arbete
från en expertgrupp inom uni-
versitetskanslersämbetet an-
fört följande:

”Socialministrarnas 10-punkts-
program för den framtida social-
vården ställer bl a krav på en so-
cialvårdsorganisation baserad på
en vidareutvecklad helhetssyn.
Utvecklingen har hittills och kom-
mer också framledes att präglas
av ökad samordning mellan so-
cialvårdssektorn och den närlig-
gande områden.

Tillkomsten av framtida inte-

grerade vård- och servicecentraler
kommer att understryka behovet
av gemensamma referensramar
för de befattningshavare som där
blir verksamma. Mot denna bak-
grund instämmer vi i expertgrup-
pens principiella syn att inrikt-
ningen då det gäller att praktiskt
lösa sociala problem inom olika
verksamhetsområden inte skall
vara alltför snäv och yrkesspe-
cifik. Därför bedömer vi det som
angeläget att personer med en
annan utbildningsprofil än socio-
nomernas inordnas i verksamhe-
ten.

Expertgruppen framhåller att
de yrkesinriktade studiekurserna
i första hand skall komplettera

befintliga utbildningsvägar och
täcka utbildningsbehov som inte
täcks på annat vis. Vi kan ej fin-
na att detta uttalande har en kon-
kret och realistisk förankring.
Vad beträffar befintliga utbild-
ningsvägar vill vi framhålla att
de angivna målgrupperna, som
kan tänkas vara intresserade av
de föreslagna kurserna, inte kan
anses likvärdiga med socionomer-
na i utbildningshänseende. En sak-
lig och arbetsmarknadsknuten
analys visar att behovet av socialt
utbildad arbetskraft kommer att
bli tillgodosatt. Visserligen säger
expertgruppen att de som gått
igenom studiekurserna med fördel
kan ha en annan utbildningspro-